

Avondmaalspenningen

In de vorige aflevering van *De Beeldenaar* beschreef ik een bijzondere avondmaalspenning gevonden in Harlingen. Op deze plaats wil ik langer stilstaan bij dit type penning dat in het verleden ook in ons land in gebruik is geweest.

Voorafgaand aan de viering van het Heilig Avondmaal behoorden gelovigen in zelfonderzoek tot inkeer en boetedoening te komen, zodat zij 'waardig' de sacramenten konden ontvangen. Deze boetedoening kon geschieden in een vraaggesprek met de predikant of ouderlingen (particuliere biecht) of door het bijwonen van een voorbereidings- of boetedienst. Pas nadat de gelovige zich had voorbereid op de viering, kon deze er ook daadwerkelijk aan deelnemen. In de zeventiende eeuw nam in verschillende kerkgemeenten het aantal lidmaten sterk toe en dreigde het kerkbestuur het overzicht te verliezen. Om dit te voorkomen kregen zij die tot het Avondmaal waren toegelaten een gemerkt loodje dat voorafgaande aan de viering als bewijs aan een kerkenraadslid werd overhandigd. Deze presentiepenningen of 'loodjes' hadden op de voorzijde vaak een voorstelling en op de keerzijde een jaartal of zegel. De penningen waren meestal rond, maar er komen ook vierkante en ovaal voor. Veelal waren ze van lood, tin of koper,

maar ook zilveren exemplaren zijn bekend.

In zijn boek *Luther, de lutheranen en de zwaan* vindt J.K. Schendelaar het vreemd dat de loodjes alleen door lutheranen gebruikt zijn, terwijl volgens hem Calvijn er ook over heeft gedacht om ze in te voeren.² In 1560 stelden Calvijn en Pierre Viret in Genève voor het eerst Avondmaalsloodjes voor, maar de gemeenteraad verwierp hun voorstel. Het volgende jaar opperden zij opnieuw hun idee in Nîmes en Le Mans en daar werden de avondmaalspenningen wel ingevoerd. Kortom, het vermeende alleengebruik door de lutheranen is onjuist.

Verspreiding

De avondmaalspennig kent wereldwijd een brede verspreiding. Landen waar ze in groten getale worden aangetroffen zijn Australië, Nieuw-Zeeland, Canada en de Verenigde Staten, maar de grootste variëteit is te vinden in Schotland met maar liefst meer dan 5.000 soorten. Daarnaast zijn soortgelijke penningen uitgegeven door presbyteriaanse kerken in Florence, Hartslog, Port Louis, Bombay, Cochin, Berbice en Demerara en op Corfu, Madeira en Jamaica.

De avondmaalsloodjes die de Églises Wallones gebruikten, heten 'méreaux'

ALLEX
KUSSENDRAGER

*Avondmaalsloodje
Waalse kerk,
Amsterdam, brons
(2x ware grootte)*

en dienden niet alleen als tuchtmiddel, maar ook om katholieken en spionnen van de overheid te kunnen weren uit de diensten in de tijd waarin de Franse hugenoten vervolgd werden.

Ons land

Ook in ons land werden in verschillende kerken avondmaalspenningen gebruikt. Als eerste gebruikte de Waalse kerk in Amsterdam vanaf 1586 dit soort penningen. Op deze penning was op de voorzijde een anker en het jaartal 1586 afgebeeld. Op de keerzijde prijkte het stadswapen van Amsterdam in een lauwerkrans.

Een ander Amsterdamse avondmaalsloodje (nachtloodje genoemd) is een kleine enkelzijdige loden penning met daarop de voorstelling van een doornenkroon en het omschrift REGNUM CHRISTI. Deze Amsterdamse penning diende als voorbeeld voor andere gemeenten, zoals die van Rotterdam.

Het gebruik van avondmaalspenningen in de evangelisch-lutherse kerk in Nederland is uitvoerig beschreven in het boek *Geslagen verbeelding*.¹ Op de website loodjes.nl heb ik deze gegevens

aangevuld met de avondmaalspenningen die in de Waalse kerkgemeenschap werden gebruikt.

Er zijn ongetwijfeld meer avondmaalsloodjes in gebruik geweest dan dat er tot heden bekend zijn. Dat avondmaalsloodjes weinig voorkomen, komt doordat ze in de loop van de tijd veelal zijn omgesmolten tot bijvoorbeeld armenpenningen, daklood en andere doeleinden, iets wat veelvuldig gebeurde met loden penningen. ■

LITERATUUR

LESTER BURZINSKI, *Communion Tokens of the World* (s.l., 1999).

HARRY DONGA / CAREL VAN DEN BERG, *Geslagen Verbeelding, Lutherse penningen in Nederland* (Hilversum, 2010).

MARIE DE MAN, 'Avondmaalsloodjes bij de Engelse gemeente te Middelburg', in: *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 12 (1925) 103-104.

J.K. SCHENDELAAR, *Luther, de Lutheranen en de zwaan* (Woerden, 1993).

www.loodjes.nl

www.mernick.org.uk/leadtokens

